

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ 96/19 и 110/19), како и врз основа на член 22 и член 25 од Законот за средно образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015, 145/2015, 30/2016, 127/2016, 67/2017 и 64/18) министерот за образование донесе скратена наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за втора година на средното стручно образование за учебната 2020/2021 година.**

1. Вовед

Скратената наставна програма по наставниот предмет Македонски јазик и литература се базира на очекуваните резултати предвидени со наставната програма за овој наставен предмет - **Македонски јазик и литература за втора година на средното стручно образование** што редовно се реализира согласно утврдениот Наставен план.

Со скратената програма се утврдуваат определени теми и наставни единици што треба да се реализираат за 159 наставни денови, при што се запазува предвидениот неделен фонд на часови утврден во редовната програма, односно за овој наставен предмет во согласност со предвидените три часа неделно во скратената програма треба да се предвидат 96 часа поделени на модулот Јазик и на модулот Литература.

Наставникот при планирањето и реализацијата на наставните единици од скратената програма се води од очекуваните резултати, определените поими, методите и активностите утврдени во редовната наставна програма.

2. Преглед на теми и наставни единици

Ред бр.	Модул Јазик <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Македонскиот јазик во 19 век	1
2.	Избор на дијалектна основа на македонскиот стандарден јазик	1
3.	Погледите на Крсте Петков Мисирков за македонскиот литературен јазик и анализа на „Неколку зборови за македонскиот литературен јазик“	2
4.	Фонетика и фонологија - Гласовни промени редување и елизија	2
5.	Акцент- Акцентот кај туѓите зборови и Акцентски целости	3
6.	Морфологија и морфосинтакса - Глаголи - Прости глаголски форми - сегашно време, минато определено несвршено и свршено време	3
7.	Категорија начин кај глаголите: заповеден и можен начин	3
8.	Нелични глаголски форми	4
9.	Сложени глаголски форми –Минато неопределено време, предминато време, идно време, минато –идно време, идно прекажано време	8
10.	Глаголски конструкции со сум/има	3
11.	Синтакса Проста реченица	7

	Видови прирок, подмет, предмет-видови предмет, видови прилошки определби, атрибут и апозиција	
12.	Безлични реченици	1
13.	Активни и пасивни реченици	2
14.	Интерпункциски знаци	4
	Вкупен број на часови за реализација на овој модул	44

Ред бр.	Модул литература <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Класицизам – појава и особености Ж.Б. П Молир „Тартиф“	2
2.	Просветителство, Просветителството кај јужнословенските народи и примери; Просветителство во Македонија	3
3.	Јоаким Крчовски „Слово заради завист“ и Кирил Пејчиновиќ „Слово за празниците“	3
4.	Јордан Хаџи Константинов – Џинот „Труд ми е името“	2
5.	Романтизам Џ.Г. Бајрон Странствувањето на Чајлд Харолд – Проштална песна А. С.Пушкин „Евгениј Онегин“ Виктор Иго „Богородичната црква во Париз“ Ј. В. Гете „Страданијата на младиот Вертер“	11
6.	Едгар Алан По „Гарванот“	2
7.	Романтизмот во Македонија Димитар Миладинов Константин Миладинов - собирачка дејност и анализа на поезијата Рајко Жинзифов „Глас“ и „Прошеда“ Григор Прличев „Сердарот“	11
8.	Биографија/автобиографија; патпис и репортажа	5
9.	Социјални мрежи, правила на социјалните мрежи-формални и законски	5
	ЛЕКТИРИ	

1.	Македонски народни приказни	2
2.	По избор на учениците	2
	ПИСМЕНИ РАБОТИ Две писмени работи (подготовка еден час и реализација еден час)	4
	Вкупен број на часови за реализација на овој модул	52

1. Дидактички препораки

Програмата за македонски јазик и литература за средно стручно образование за втора година е усогласена со потребите за изведување настава со помал број наставни денови согласно условите, поделена во два модула. Преку модулот Јазик главно треба да се увежбуваат комуникациските вештини во говорена и пишана форма преку точни јазични формулации и почитување на граматиката на современиот стандарден македонски јазик. При поучувањето на наставните единици од Јазик користете различни функционални стилови, неуметнички текстови во кои ќе ги препознаваат правилата кои ги изучувате и ќе го увидат правилното или погрешното употребување. Преку ваквите текстови ќе можете да ги реализирате и часовите за правописните правила кои се предвидени да се усвојат (иако правописни правила се усвојуваат практично на секој час).

При планирањето на часовите во рамките на овие 96 часа потребно е поврзување на темите од модулите од Јазик и Литература. Предлагаме поврзување на темите од Јазик посветени на прашањето за македонскиот јазик и неговиот стаус во 19 век да се надоврзе на темата за просветителството и македонската просветителска дејност. Темите од фонетиката, гласовните промени, исто така, може да се надоврзе со историјата на македонскиот јазик додека интерпункциските знаци да се усвојуваат во секое писмено изразување. Предвидените наставни содржини од морфосинтакса треба да бидат планирани и реализирани преку активности со кои учениците ќе го евоцираат своето функционално знаење за простите глаголски форми, неличните глаголски форми како и знаењата за категоријата начин кај глаголите. Сложените глаголски форми предлагаме да се увежбуваат преку конкретни примери и преку писмени состави, кои учениците на зададени теми, ќе ги пишуваат во соодветно глаголско време. На тоа се надоврзуваат и синтаксичките правила за употребата на реченичните членови, за функцијата на активните и пасивните реченци како и на безличните реченици.

Содржините од модулот Литература треба да се постават според предвидените резултати и и да се поврзат со стандардите за оценување на постигањата за да се добијат содржини преку кои учениците ќе се оспособуваат да читаат, разбираат и толкуваат добивајќи знаења кои ќе ги практикуваат на уметнички и на неуметнички текстови.

Всушност, модулот литература, преку изведените резултати од учење, бара од учениците да наоѓаат, да препознаваат и да класифицираат видови текстови, да ги толкуваат и проценуваат како лирски, епски или драмски и да ги бараат нивните препознатливи елементи. При изучувањето на литературата во втора година на средното образование предлагаме споредбено толкување на карактеристиките на романтизмот преку претставник од англиската, руската, француската, германската литература. При интерпретацијата на творбите од романтизмот потребно е да се обрне внимание на формите на делата, но и на нивните стилски, пред сè романтичарски карактеристики како и нивно споредување и доведување до заеднички заклучоци за темата. (Тука резултатот од учење кој се очекува да се постигне е препознавање и толкување на романтичарски белези на дело кое припаѓа на тој литературен правец, што би значело примена на тие знаења и врз дело/сегменти од такво дело кое не е интерпретирано на час). Темата која се однесува на македонскиот романтизам исто така, може да се поврзе и толкува споредбено со европскиот и светскиот романтизам. Читањето и толкувањето на романтичарските творби од македонската литература учениците по насоки од наставникот треба да ги разберат во соодветен контекст, а истите може да се поврзат со погледите на К.П. Мисирков за македонскиот јазик со што ќе се добие целокупната слика за тој период од развојот на македонската литература и јазик.

Бидејќи најголем дел од часовите по литература се посветени на романтизмот како литературен правец, во светски и македонски рамки, предлагаме да подготвите кус материјал со прашања и насоки кои учениците ќе го добијат од вас во вид на насока како да ги читаат текстовите, што треба да забележуваат/увидуваат во нив и како да прават белешки. (Во интерес на времето учениците треба да се подготвени и конкретни на часовите).

Користете метод на компаративно учење за да ги направат соодветните заклучоци за литературата од 19 век при што со став и аргументирано ќе ја анализираат и споредуваат македонската со европската литература.

Со романтичарските дела можат да се поврзат и литературно научните видови патопис и репортажа (пример со мотивот на восхитувањето од далечните предели, природните убавини и пејзажи кај романтичарите и описот на одредени географски предели, места и слично во патописите и репортажите).

Секако, и понатаму останува преку текстовите/литературните дела да се бараат и препознаваат знаци за толкување на поетските и прозните дела. Односно, треба да се препознаваат информации кои ќе помогнат не само во разграничување на поединечни факти за настаните, времето и местото, туку и информации и атрибути на ликовите, стилски средства. Сето тоа ќе даде можност за општо и широко разбирање на текст во одредена култура, време и дел од развојот на човековата мисла и уметност како и став за истото. При изучувањето на поетските, како и прозните дела, се коментираат елементите на родот и видот на кој припаѓаат, а се изучувани во претходната учебна година како и коментар на стилските карактеристики што би значело дека во секој од часовите посветени на литература ќе се споменат оние стилски изразни средства што ги има во творбата која се чита и интерпретира.

Делот од редовната програма кој се однесува на медиумската писменост може да се реализира како на час така и по пат на задавање домашни задачи со конкретни инструкции, при што секое истражување или исчитување на учениците од интернет, тв, радио и слично може да биде предмет на коментари и објаснувања во контекст на предложените теми за дискусија во редовната програма.

При организацијата на часовите пристапот не треба да биде „униформиран“ односно треба да има различни пристапи во согласност со когнитивните, афективните и психомоторните особености на учениците. Наставникот секогаш треба да си го постави прашањето: како најдобро да го научиме ова?

Предлог методи и техники за реализација на часовите – се препорачува користење техники/начини кои не одземаат време за реализација, а се ефективни, за да се добие час во кој ќе има движење, а сепак ќе добиете време за синтеза. За почетокот на часот предлагаме: бура на идеи, техника грозд, асоцијации, избран цитат од книга или цитат од писател чие дело се обработува, пример од небелетристички текст, текст од некој портал или реченица од социјалните мрежи кои ќе бидат во контекстот на часот. Важно е да се поттикне дискусија која е поврзана со името на наставната единица (без разлика дали се работи за содржина од модулот Јазик или модулот Литература). За главниот дел од часот се препорачува презентација, приказ, структурирана дискусија, дискусија врз база на претходно дадени прашања во врска со литературно дело/песна/поема/расказ кој ќе се интерпретира на часот, или дискусија чиј модератор ќе биде наставникот и поставувајќи прашања врз база на претходно зададени барања и белешки од учениците за истите. На крајот се остава простор од 5 до 10 минути за сумирање на дискусиите и затворање на часот со заклучок, задавање домашна задача и инструкции за наредниот час.

Стратегии за учење:

- описна (објаснувачка) стратегија (оспособување на учениците за пренесување на информациите на краток и јасен начин, споредување со она што веќе го знаат со она што го слушаат, разбирање на тоа што го изучуваат и негова примена);
- стратегија за симулација;
- стратегија на истражување и творење.

При планирањето на часовите во рамките на овие 96 часа потребно е поврзување на темите од подрачјата од Јазик и Литература. Бројот на часовите е само предлог и истиот може да се менува според потребите и условите.

Препораки за следење и оценување на учениците

Следењето и оценувањето на учениците претставува дел од професионалната улога на наставникот. Од него се очекува континуирано да го следи и оценува: процесот на наставата и учењето, но и резултатите од учењето како и сопствената работа.

Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно. Покрај вообичаените начини на следење и оценување по пат на усно и писмено проверување, постојат и многу други начини кои наставникот може и треба да ги применува за да ги оцени објективно не само резултатите, туку и процесот на учење. Во оваа смисла по пат на набљудување на учениците, наставникот може да ги следи следниве показатели: начинот на кој ученикот учествува во активноста, како собира податоци, како аргументира и донесува заклучоци. Посебно релевантни показатели се квалитетот на поставените прашања, способноста да најде врски меѓу појавите, да наведува примери, да биде спремен да го промени своето мислење во контакт со аргументи, да разликува факти од тврдења, да прифаќа туѓо мислење, да предвидува последици и да дава креативни решенија.

Како што е познато ни еден од начините за оценување не е совршен, затоа е потребно да се комбинираат различни начини на оценување. Единствено така наставникот може да ги согледа слабите и јаките страни на ученикот. При секое оценување на постигањата потребно е на ученикот да му се даде повратна информација којашто ќе му помогне да ги разбере сопствените грешки, да ги подобри своите резултати, но и сопственото учење. Повратната информација секогаш треба да се даде навреме и таа треба да се однесува на активностите и резултатите од учењето поврзани со ученикот, а не на неговата личност. Ученикот треба континуирано на различни начини да се охрабрува да размислува за квалитетот на својата работа и што треба да преземе за да го унапреди сопственото учење и да ги подобри своите постигања. Секако резултатите од целокупното следење и оценување наставникот ќе ги земе како основа за планирање на следните чекори во развивање и подобрување на воспитно-образовната пракса.

Од 96 часови со кои во текот на годината некои наставни единици/книжевни дела бараат 1 час, а некои 2 или 3, па според тоа наставникот предвидува и планира динамика на работа на часовите за интерпретација, приказ или осврт, како и поврзување на наставните единици со содржини од подрачјето јазик. Уште една препорака за наставникот се однесува на компаративно поврзување и толкување на текстовите кои доаѓаат од различни историски, културни и жанровски рамки. Посебно внимание наставниците треба да обратат и на потенцирањето на различните релации кои се воспоставуваат помеѓу канонските дела на националната и светската книжевност и доминантните современи форми на уметничко изразување и презентација (современиот роман, драмскиот текст, филмот, театарската претстава, стрипот, историски-образовно содржини на телевизија и на интернет). Едно литературно дело треба да се воведува во наставата преку доживувачко и истражувачко читање, подготвените задачи и барања и преку истражувачки проекти. Толкувањето на книжевното дело може да се реализира и планира за обработка на различни нивоа (осврт, приказ, интерпретација). Книжевните појави, термини и поими се обработуваат со посредство на планирани книжевни дела во непосредната работа со примена на методички принципи и работни начела, се користат соодветни стручни методи. Методската адекватност и единството на теориски и практични поставки се клучни за успешна настава во подрачјето литература. Во текот на целокупната настава учениците се обучуваат за активна примена на сите видови читање (доживувачко, истражувачко, изразно и интерпретативно, читање со белешки, а пред сè читање со разбирање, а со тоа и вреднување на книжевното дело).

Покрај читањето, како основна творечка активност треба да се организираат и конкретни творечки активности поврзани со анализираните книжевни дела. Со нивно посредство би требало да се шири интересот на учениците за книжевноста, книжевните дела и нивните автори, да се продлабочуваат и надополнуваат читачките интереси и компетенции. Творечките активности се реализираат како усна продукција (говорни вежби, дискусии, разговори, монолози, рецитации и говори), писмена продукција (пишување есеи, домашни задачи) и комбинирана продукција (реферирања и презентации). Вештината читање со разбирање подразбира читање на книжевни и други видови на текстови со препознавање на експлицитните и имплицитни пораки и информации во нив и откривање на причински-последичните врски меѓу елементите на содржината.

Вреднувањето на напредокот на учениците треба да биде континуиран и систематски. Се вреднува активноста на ученикот во текот на подготовка за работа и во текот на работата на часот, се вреднува учеството во работата при анализата и толкувањето на делото, се вреднува квалитетот на одговорот, аргументираните ставови, почитувањето на гледиштата на другите ученици, односот спрема работата, способноста да применува теориски знаења во конкретни ситуации.

Низ сите часови кои ќе ги реализирате и со оваа скратена верзија на програмата да им помогнеме на нашите ученици да ги научат двете најважни компетенции кои секогаш ќе им овозможат развој: солидна комуникација на мајчин јазик и учење како да се учи.

2. Норматив за наставен кадар

Скратената наставна програма ја реализира наставник согласно нормативот за наставен кадар даден во редовната наставна програма.

Скратената наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за втора година на средното стручно образование** ја утврди

Арх. Бр. 13-9323/2

16.9.2020 година

Министер за образование и наука,

Мила Царовска